

3

Zabrze na dawnej fotografii

album

Erholungsheim Rokittnitz, O.-S.

Kinderheim

Wirtschaftsgebäude

Ententeich

Grzybowice • Mikulczyce • Rokitnica

Bernard Szczech

Muzeum Miejskie w Zabrze
Związek Górnośląski koło w Zabrze

Zabrze na dawnej fotografii

(Grzybowice, Mikulczyce, Rokitnica)

Zabrze 1992

Egz. archiwalny

Wydawnictwo Muzeum Miejskiego w Zabrzu
Plac Krakowski 9, 41-800 Zabrze, skr. poczt. 33

Redaguje kolegium:

Henryka Haduch

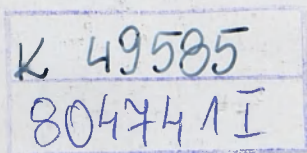
Piotr Hnatyszyn

Jadwiga Pawlas-Kos

Irena Pysz - *sekretarz*

Bernard Szczech - *przewodniczący*

tłumaczenie - Barbara Bartas

Wz. 85 - 82/168/13 w. 1

Wydanie I, 2000 egz.

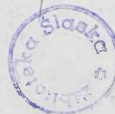
© Bernard Szczech • Muzeum Miejskie w Zabrzu
wszelkie prawa zastrzeżone

Na okładce:

Rokitnica. Dawny dom wypoczynkowy:

- budynek główny
- "Dom Dziecka"
- warsztaty
- "Kaczy Staw"

Wz. 85/205/20

3.03.

(35022-)

Niespełna rok od rozpoczęcia cyklu wydawniczego, oddajemy w Państwa ręce tom trzeci albumu, ukazującego zatrzymane w kadrze, fotograficzne przekazy obrazów różnych zakątków naszego miasta, jak i zmian zachodzących w krajobrazie naszej Małej Ojczyzny, poczynając od lat siedemdziesiątych wieku dziewiętnastego, po ostatnie dni przed wybuchem drugiej wojny światowej. Cykl poprzedzony został wydaniem "Katalogu. Zabrze na starej fotografii" w opracowaniu Piotra Hnatyszyna, który przedstawił ówczesny stan zasobów fotografii w zbiorach Archiwum Państwowego w Gliwicach (Akta miasta Zabrze) oraz Działu Historii Muzeum Miejskiego w Zabrzu. Tom pierwszy, który objął swym zasięgiem centrum miasta czyli Stare Zabrze, Dorotę, Małe Zabrze i ukazał się w grudniu ubiegłego roku, w roku bieżącym doczekał się drugiego, poprawionego i uzupełnionego wydania. Biskupice, Maciejów i Zaborze ukazane zostały na starej fotografii w tomie drugim, który pojawił się na rynku w okresie Wielkanocy. Obecnie w dniach obchodów siedemdziesiątej rocznicy uzyskania przez Zabrze praw miejskich, oddajemy Państwu zbiór kilkudziesięciu fotografii ukazujących obraz przeszłości północnych dzielnic: Grzybowic, Mikulczyc i Rokitnicy, które w 1951 roku powiększyły obszar miejski Zabrze. W nawiązaniu do jubileuszu, Muzeum Miejskie wydało serię dziewięciu pocztówek – fotografii fragmentów centrum naszego miasta. Motywy miejskie, które były tematem prac plastycznych: A. Brolla, O. Lorenza, J. Szczesa i W. Pieczki, ukazały się w cyklu barwnych pocztówek prezentujących część zbiorów naszego muzeum.

W najbliższym czasie planujemy wydanie ostatniego tomu albumu "Zabrze na dawnej fotografii", w którym zamierzamy opublikować zachowane fotografie przedstawiające obraz południowych dzielnic miasta, leżących za Czarnawką: Kończyc, Makoszków i Pawłowa, które włączono do Zabrze w trakcie reformy administracyjnej roku 1951. Niech mi będzie wolno w tym miejscu podziękować wszystkim, którzy bezinteresownie pomogli w powstaniu tego wydawnictwa, jak też wzbogacili zbiory ikonograficzne Muzeum Miejskiego. Nieocenioną pomoc okazali Ci, którzy poprzez umieszczenie reklam swej działalności wspomogli finansowo nasz skromny fundusz wydawniczy. Myślę, że tym wszystkim potomność będzie wdzięczna za przekazanie obrazu miasta naszych ojców i dziadków.

Na Małym Zabrzu w październiku 1992 roku. Bernard Szczech

Vor knapp einem Jahr ist der erste Band unserer Albenserie erschienen in welcher wir die interessantesten, bis heute erhaltenen fotografischen Überlieferungen unserer Stadt mit allen ihrer Stadtteilen vorstellen wollen und auf diese Weise manche Veränderungen ihrer architektonischer Gestaltung in der Zeitspanne von den siebziger Jahren des neunzehnten Jahrhunderts bis zum Ausbruch des zweiten Weltkriegs veranschaulichen.

Als Einleitung in diese Reihe erschien unter Bearbeitung von Piotr Hnatyszyn der "Katalog. Zabrze auf alten Bildaufnahmen" mit dem Überblick des Gesamtbestandes der Fotosammlungen im Staatlichen Archiw Gleiwitz (die Akten der Stadt Zabrze), wie auch der Abteilung für Geschichte des Städtischen Museums in Zabrze.

Der erste Band erschien im Dezember vorigen Jahres und umfaßte die Stadtmitte, d.h. Alt-Zabrze, Dorotheendorf und Klein-Zabrze. Diesjahr ist bereits die zweite, verbesserte und erweiterte Auflage erschienen.

Der zweite Band mit Biskupitz, Mathesdorf und Zaborze auf alten Bildaufnahmen ist zu Ostern herausgegeben worden.

In dem dritten Band, den wir Ihnen zum 70. Jubiläum der Stadtrechte von Zabrze übergeben, präsentieren wir eine Fotosammlung aus der Vergangenheit der drei nördlich gelegenen Stadtteile Grzybowitz (Pilzendorf), Mikultschütz (Klausberg) und Rokittnitz (Martinau), welche erst 1951 in die Stadt Zabrze eingegliedert wurden.

Zum Anlaß des diesjährigen Jubiläums hat unser Museum auch eine Ansichtskartenserie herausgegeben, bestehend aus 9 Karten mit Abbildungen verschiedener Fragmente der historischen Stadtmitte, wie auch eine Serie farbiger Abbildungen (Ansichtskarten) solcher Maler wie: A.Broll, O.Lorenz, J.Szczes, W.Pieczko, deren plastische Werke im Besitz unseres Museums sind.

In nächster Zeit wollen wir auch den letzten Band der Serie "Zabrze auf alten Bildaufnahmen" herausgeben in dem wir die erhaltenen Fotos mit Abbildungen der südlichen, an der Czarnawka liegenden Stadtteile: Kunzendorf, Makoschau und Paulsdorf präsentieren werden. Auch diese drei Ortschaften wurden 1951 in Zabrze eingegliedert.

An dieser Stelle möchte ich allen den danken die mir unentgeltlich beim Schaffen dieses Werkes geholfen haben, wie auch all denen die den Bestand der ikonographischen Sammlungen des Museum bereichert haben.

Eine unschätzbare Hilfe ließen uns die Firmen zukommen, welche unsere sehr bescheidenen Finanzen durch die Veröffentlichung ihrer Werbung anreicherten.

Allen die an diesen Werk beteiligt waren, werden sicher auch unsere Nachfolgen für die Überlieferung des Stadtbildes ihrer Väter dankbar sein.

Klein-Zabrze im Oktober 1992. Bernard Szczech.

"We wsi Zabrze, przynależnej panu von Wielczek, znajduje się pański folwark, katolicki kościół, szkoła i dwa młyny. Zamieszkuje 34 rolników (kmienci), 6 zagrodników, 34 komorników i 305 innych mieszkańców" tyle o naszym "mieście" zanotował F.A. Ziemmermann w swym opisanii Śląska, które wyszło spod pras oficyny drukarskiej Jana Trampa w Brzegu w 1783 roku. 119 lat później, ukazał się w Warszawie dodatek do "Słownika geograficznego Królestwa Polskiego" w którym Bronisław Chlebowski podał, że: "Zabrze - osada górnicza, centrum powiatu tej nazwy na Górnym Śląsku, ma być zamienione na miasto, które po włączeniu przyległych osad, obejmie 76000 mieszkańców, a więc po Wrocławiu będzie najludniejszym miastem Szląska."

Wcześniej, bo w 1873 roku, władze pruskie dokonały podziału powiatu bytomskiego, tworząc z jego zachodniej części nowy powiat z siedzibą we wsi Zabrze. Wspomniany B. Chlebowski w XIV t. "Słownika.." dał taką charakterystykę nowego okręgu: *"..Obszaru ma 2¼ mili kwadratowej. Miast nie ma wcale, tylko 12 gmin wiejskich, z których 6 liczy więcej niż 2000 mieszkańców. Przemysł górniczy i hutniczy stanowi główne zajęcie ludności. Obszar gmin wiejskich wynosi 5190 ha (3812 roli, 446 łąk, 20 lasu), większej własności 6944 ha (3039 roli, 569 łąk, 2570 lasu). Ogólny obszar w 1885 r. wynosił 12134 ha a ludność 59199 mieszkańców, zajmujących 3312 domów (...). Śród ludności było 33489 urodzonych w powiecie a 23312 dzieci do lat 14. Co do wyznań było 55371 katolików, 2765 ewangelików i 1062 żydów."*

20 lutego 1905 roku przedstawiciele Zarządów Gmin Doroty, Małego Zabrze i Starego Zabrze mając na uwadze wspólne dobro, postanowili z dniem 1 kwietnia 1905 roku powołać wspólną gminę o nazwie Zabrze. Herbem nowej gminy obrano wyobrażenie drwala na tle drzewka świerku, przyjęte z symboliki Małego Zabrze. Siedzibą władz gminy został powstały w 1898 roku budynek "ratusza" przy obecnej ul.K.Miarki. Pierwsza wojna światowa (1914 - 1918), jakkolwiek bezpośrednio swymi działaniami nie dotknęła Zabrze, poczyniła duże straty wśród męskiej populacji mieszkańców, poległych na frontach wojny. Przyczyniła się

ona do radykalizacji społeczeństwa oraz wzrostu postaw nacjonalistycznych, co szczególnie uwidoczniło się w latach 1919-1921, kiedy to w wyniku działań powstańczych i przeprowadzonego plebiscytu, dokonano podziału sporych terenów Górnego Śląska. Granica przecięła powiat zabrzański: południową i wschodnią część przyłączono do Polski, natomiast gmina Zabrze, Sośnica, Biskupice, Maciejów i Zaborze pozostały w granicach Republiki Weimarskiej. Wydzielenie z powiatu i nadanie praw miejskich gminie Zabrze, z dniem 1 października 1922 roku, przesądziło o losach powiatu. W 1927 roku obszar miasta powiększono o Maciejów, Biskupice i Zaborze. Ostatnia gmina byłego powiatu Sośnica, mimo licznych protestów i wielowiekowej przynależności do parafii św. Andrzeja w Starym Zabrzu, została dołączona do Gliwic.

Po drugiej wojnie światowej dokonano kolejnej zmiany granic miasta. Reforma administracyjna 1951 roku powiększyła obszar Zabrze o miejscowości byłego powiatu zabrzańskiego po 1922 roku należące do Rzeczypospolitej Polskiej: Makoszowy, Kończyce i Pawłów. Z byłego powiatu bytomskiego przyłączono Grzybowice, Mikulczyce i Rokitnicę. Ostatnia z dziełnic w 1954 roku została powiększona o osiedle Helenka wraz z częścią parku leśnego Rokitnica-Miechowice.

Rodowód Grzybowic, Mikulczyc i Rokitnicy swymi początkami sięga średniowiecza. Przepływający w tym rejonie Potok zwany Mikulczyckim stanowił do 1821 roku granicę kościelnej przynależności tych miejscowości a jednocześnie był granicą pomiędzy biskupstwami: wrocławskim a krakowskim. Grzybowice przynależały parafii w Wieszowej i biskupstwu wrocławskiemu, podobnie jak część Rokitnicy, której wschodnia strona była w parafii miechowskiej i biskupstwie krakowskim. Mikulczyce wraz z dekanatem bytomskim przynależały również do Krakowa z tym jednak, że posiadały własną parafię wzmiankowaną w 1326 roku. Nad Potokiem Mikulczyckim skupiło się początkowo osadnictwo co powodowane było walorami obronnymi brzegów rzeki. Z jednej strony wysokie i suche skarpy brzegów z drugiej natomiast brzeg bagnisty, trudno dostępny. Warunki te powodowały, że w Rokitnicy i Mikulczycach powstały rycerskie gródki obronne będące w XIII, a być może już w wieku XII, siedzibami pierwszych właścicieli tych osad.

Dokument z 1311 roku wymienia pierwszego znanego nam z imienia mieszkańca naszego "miasta", Dobiesława z Mikulczyc, a dopiero spis świętopietrza z 1326 roku pierwsze osoby duchowne: plebanów z Biskupic i Mikulczyc. Około 1530 roku zbudowano w Mikulczycach kolejny drewniany kościółek pod wezwaniem św. Wawrzyńca, znany z tego, że w początkach

XX wieku przeniesiony do Bytomia stał się symbolem tego miasta. Kościółek ten w wieku osiemnastym był ośrodkiem kultu Matki Bożej Mikulczyckiej. Leżące na uboczu szlaków hanlowych Mikulczyce utrzymywały się przez wieki z uprawy roli. Zmianę przyniosły dopiero lata siedemdziesiąte XIX wieku, kiedy to rozpoczęto głębieńie szybów kopalni węgla. Rozwój przemysłu spowodował gwałtowny rozwój miejscowości z małej osady rolniczej w duży ośrodek o charakterze miejskim.

Podobnie Rokitnica, wzmiankowana w 1310 roku, gwałtowny rozwój przeszła z początkiem XX w. w związku z powstaniem kopalni węgla. Duże znaczenie miało zbudowanie kompleksu wypoczynkowego i leczniczego w Rokitnicy, gdzie po 1945 roku znalazła siedzibę Śląska Akademia Medyczna. Odmienny od wielkomiejskiego charakter zachowały Grzybowice, które pojawiają się w tzw. Rejestrze Ujazdowskim około 1305 roku. Nazwę miejscowości wywodzi się nie od grzybów lecz od imienia Grzyb legendarnego założyciela osady, który życzył sobie, aby po swojej śmierci pochowano go obok wcześniej zmarłej żony wraz z ulubionym psem i kotem oraz z worem pieniędzy. W XVIII w. w ramach kolonizacji fryderycjańskiej powstały w pobliżu dwie nowe kolonie: Marienau i Philipsdorf zwane także koloniami: Grzybowską i Wieszowską, które po 1877 roku weszły w skład Grzybowic.

"Sabrze, (Zabrze) gehöret dem Herrn von Wielczeck; das Dorf hat ein herrschaftliches Vorrwerk, eine katholische Kirche und Schule, 34 Bauern, 6 Gärtner, zwey Mühlen, 32 Häusler und 305 Einwohner".

Soviel vermerkte über unsere "Stadt" F.A. Ziemmermann in seiner Darstellung von Schlesien, welche 1783 in Brieg in der Offizin von Tramp gedruckt worden ist.

Hundertneunzehn Jahre später erschien in Warschau der Anhang zum "Słownik geograficzny Królestwa Polskiego" in dem Bronisław Chlebowski informiert: *"Zabrze – Siedlung der Bergleute, Zentrun des Kreises gleichen Names in Oberschlesien, soll in eine Stadt umgewandelt werden, welche nach Eingliederung der angrenzenden Siedlungen 76000 Einwohner umfassen wird und somit nach Breslau die meistbevölkerte Stadt Schlesiens sein wird."*

Früher schon, im Jahre 1873 wurde durch die preußische Regierung eine Teilung des Kreises Beuthen durchgeführt, indem man aus seinem westlichen Teil einen neuen Kreis gründete mit dem Sitz im Dorf Zabrze. Der schon erwähnte B.Chlebowski gibt im XIV Band des "Słownik..." folgende Charakteristik des neuen Kreises: *"..Er hat eine Fläche von 2 $\frac{1}{4}$ Qu-*

adratmeilen. Es gibt keine Städte, nur 12 Dorfgemeinden, von welchen 6 mehr als 2000 Einwohner zählen. Der Bergbau und die Eisenhütten bieten dem größten Teil der Einwohner Beschäftigung. Die Fläche der Dorfgemeinden beträgt 5190 ha (3812 Ackerboden, 446 Wiesen, 20 Wald), 6944 ha größerer Besitze (3039 Ackerboden, 569 Wiesen, 2570 Wald). Im Jahre 1885 betrug die Gesamtfläche 12134 ha mit 59199 Einwohnern, welche 3312 Häuser bewohnten. Von den Einwohnern sind 33489 im Kreis geboren worden und Kinder im Alter bis 14 Jahre gab es 23312. Was die Religion betrifft gab es 55371 Katholiken, 2756 Protestanten und 1062 Juden."

Am 20. Februar 1905 beschlossen die Verwaltungsvertreter der Gemeinden Dorothea, Klein-Zabrze und Alt-Zabrze des Gemeinwohles wegen die Gründung mit dem 1. April 1905 einer gemeinsamen Gemeinde Namens Zabrze. Für das Wappenzeichen der neuen Gemeinde wählte man die Darstellung eines Holzhauers mit einer Fichte im Hintergrund – ein von Klein-Zabrze entnommenes Symbol. Zum Sitz der Gemeindeverwaltung wurde das 1898 erbaute "Rathaus" (in der K.Miarki Straße).

Der erste Weltkrieg (1914-1918) hat die männliche Population von Zabrze sehr betroffen, denn an verschiedenen Fronten sind viele Männer gefallen. Zabrze selbst ist aber in diesem Krieg verschont worden. Der Krieg trug auch zur Radikalisierung der Volksstimmung bei und zur Aufmunterung der nationalistischen Bewegungen, was besonders in den Jahren 1919-1921 in Form von Aufständen und eines Plebiszits zum Vorschein kam und schließlich zur Teilung der umstrittenen Gebiete Oberschlesiens führte. Die Grenze zerteilte den Kreis Zabrze folgenderweise: der südliche Teil und der östliche wurden an Polen angeschlossen; die Gemeinde Zabrze (Hindenburg), Sosnitz, Biskupitz, Mattesdorf und Zaborze bleiben in der Grenzen der Deutschland.

Als am 1.Oktober 1922 Zabrze das Stadtrecht erhielt wurde das Schicksal des Kreises eigentlich entschieden. Das Teritorium der Stadt wurde 1927 um Mattesdorf, Biskupitz und Zaborze erweitert. Sosnitz, die letzte Gemeinde des ehemaligen Kreises Zabrze wurde an Gleiwitz angeschlossen, trotz zahlreicher Proteste und jahrhundertelanger Angehörigkeit der Pfarre St.Andreas in Alt-Zabrze.

Nach dem zweiten Weltkrieg wurden die Stadtgrenzen erneut geändert. Die Stadtfläche erweiterte sich nach der 1951 durchgeführten Verwaltungsreform um foldende Ortschaften des ehemaligen Kreises Zabrze, die nach 1922 an Polen angeschlossen wurden: Makoschau, Kunzendorf und Paulsdorf. Aus dem ehemaligen Kreis Beuthen wurden auch noch Pilzen-

dorf, Mikultschütz (Klausberg) und Rokittnitz (Martinau) angeschlossen. Letzteres wurde 1954 um die Siedlung Helenka (Helenenhof) und einen Teil des Waldparks Rokittnitz – Miechowitz erweitert.

Bis aufs Mittelalter ist der Ursprung von Pilzendorf, Mikultschütz und Rokittnitz zurückzuführen. Der Mikultschützer Bach auch Rokitnica genannt bildete bis 1821 die Grenze zwischen dem Bistum Breslau und Bistum Krakau und teilte also auch die Ortschaften nach der Kirchenangehörigkeit ein. Pilzendorf und ein Teil von Rokittnitz gehörten zur Pfarre Wieschowa und zum Breslauer Bistum. Der östliche Teil von Rokittnitz gehörte zu Miechowitz und zum Krakauer Bistum. Mikultschütz samt dem ganzen Dekanat Beuthen gehörte ebenfalls zu Krakau, hatte aber schon damals eine selbstständige Pfarre und wurde als Kirchort 1326 erwähnt. Die ersten Ansiedler ließen sich am Mikultschützer Bach nieder, dessen günstige Ufergestaltung ihnen Schutz bot, da das eine Ufer hoch und trocken war, das andere aber sumpfig und unzugänglich. Dank diesen Gegebenheiten entstanden in Rokittnitz und in Mikultschütz im XIII oder dar schon XII Jahrhundert die ersten Rittersitze. Der erste dem Namen nach bekannte Einwohner des Ortes ist Ritter Dobeslaw von Miculczicz und wird urkundlich im Jahre 1311 erwähnt. Als erste geistliche Personen werden erst 1326 im Peterspfennig-Register die beiden Pfarrer aus Biskupitz und Mikultschütz erwähnt. Um 1530 wurde in Mikultschütz eine neue Schrotholzkirche errichtet, die dem hl. Laurentius gewidmet war. Hier wurde schon im XVIII Jahrhundert das wundertätige Muttergottesbild verehrt. 1901 wurde diese Kirche nach Beuthen in den Stadtpark versetzt und ist dort zum Stadtsymbol geworden. Im Jahre 1982 ist die Kirche leider abgebrannt. Mikultschütz abseits der Handelsstraßen gelegen, hat jahrhundertlang von Ackerbau gelebt. Erst in den siebziger Jahren des XIX Jahrhundert beginnt hier die Schachtgrabung der Steinkohlengrube. Seitdem hat die Industrialisierung begonnen was auch dazu führte, daß aus einer kleinen Bauernsiedlung eine große Stadtansiedlung erstand.

Ähnlich erging es Rokittnitz, welches erstmals 1310 erwähnt, Anfang des XX Jahrhundertst mit der Gründung einer Steinkohlengrube einen enormen Aufstieg erlebte. Auch das Errichten eines Komplexes bestehend aus Erholungsheim und Krankenhaus war von großer Bedeutung. Später, nach 1945 fand hier die Schlesische Medizinische Akademie ihren Sitz. Nur Pilzendorf ist seinem ländlichen Charakter treu geblieben. Im sogenannten Ujesd-Register wird es erstmals 1305 erwähnt. Der Name des Dorfes stammt nicht von Pilzen, sondern vom Namen Grzyb (Pilz) des legendären Gründers der Siedlung. Dieser sollte sich gewünscht haben nach seinem Tode, mit seinem geliebten Hund und seiner Katze wie auch einem Sack

voll Geld an der Seite seiner früher verstorbenen Frau beerdigt zu werden. Im XVIII Jahrhundert entstanden in der Nähe im Rahmen der Friedrichschen Kolonisation zwei weitere Ansiedlungen: Marienau und Philippsdorf. Sie wurden auch die Pilzendorfer und die Wieschower Kolonie genannt und sind nach 1877 in Pilzendorf eingegliedert worden.

album

Grzybowice • Panorama. W centrum Szkoła Podstawowa nr 32
(po 1915) • Budynek przy ul. ks. Jerzego Badestinusa 15
• Stary budynek Szkoły Podstawowej nr 32

Pilzendorf • Panorama
(nach 1915) • Warenhaus von Emil Wlochowitz
• Volksschule

Totalansicht

Warenhaus von Wlochowitz

Volksschule

Grzybowice • ul. ks. Jerzego Badestinusa (po 1905)

• Dawna leśniczówka (po 1905)

Pilzendorf • Dorfstrasse (nach 1905)

• Forsthaus (nach 1905)

Grzybowice • Budynek przy zbiegu ulic Badestinusa – Hallera (po 1936)

• Dawny Dom Młodzieży, obecnie kościół p.w. Matki Boskiej Różańcowej (po 1936)

Pilzendorf • Gaststätte Blacheta (nach 1936)

• Jugendheim mit Kriegerdenkmal (jetzt Rosenkranz-Muttergottes-Kirche) (nach 1936)

Grzybowice • ul. ks. Jerzego Badestinusa. Przedszkole nr 28 (po 1936)

• "Nowy" budynek Szkoły Podstawowej nr 32 (po 1936)

Pilzendorf • Dorfstrasse (nach 1936)

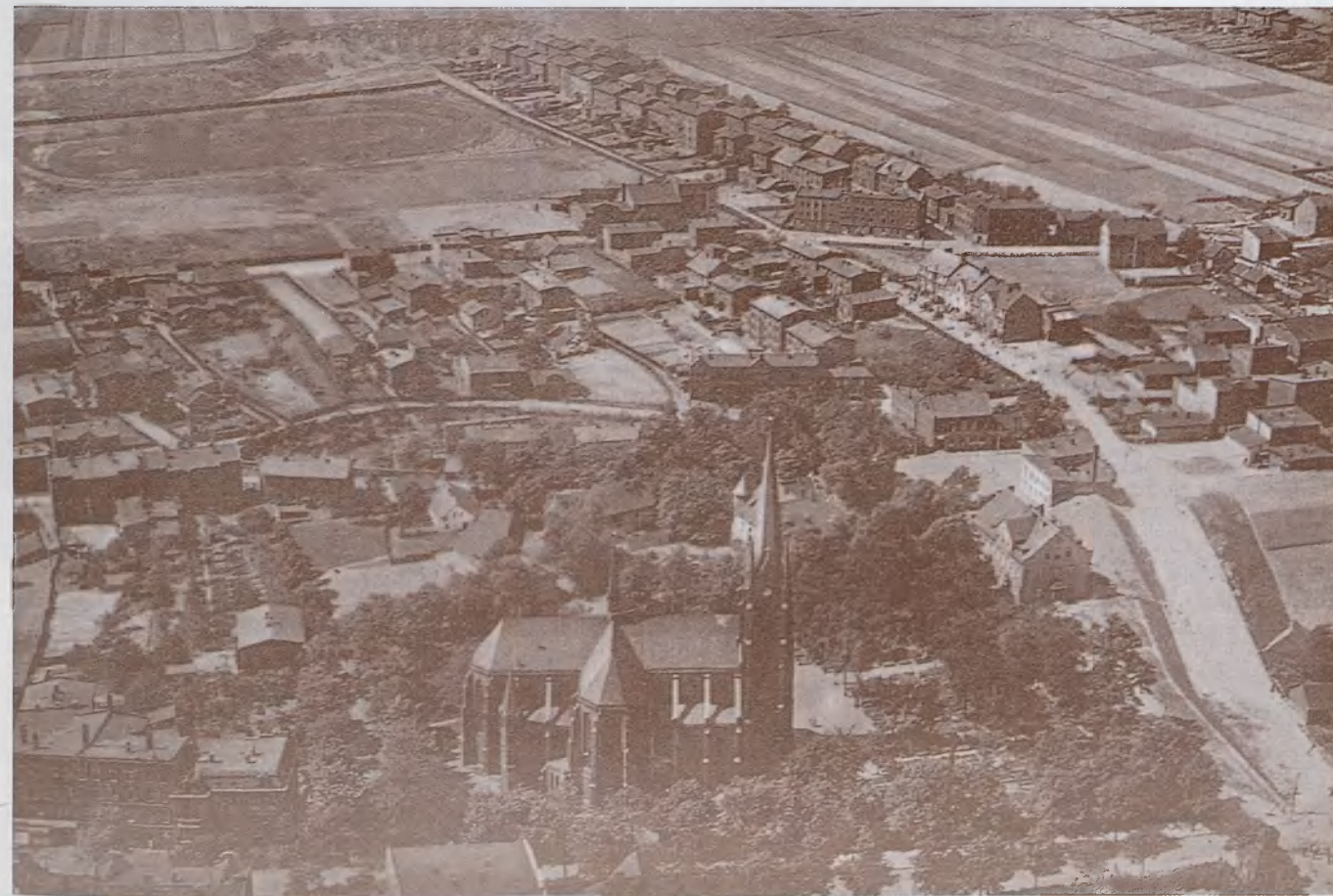
• Neue Schule (nach 1936)

Mikulczyce • Fotografia lotnicza. Kościół św. Wawrzyńca i stadion sportowy (przed 1936)

Mikultschütz • Fliegeraufnahme. Blick auf die Pfarrkirche und Stadion. (vor 1936)

Mikulschütz O.-S. — Rathaus

Mikulczyce • Dawny ratusz (~ 1925)

Mikulschütz • Rathaus (~ 1925)

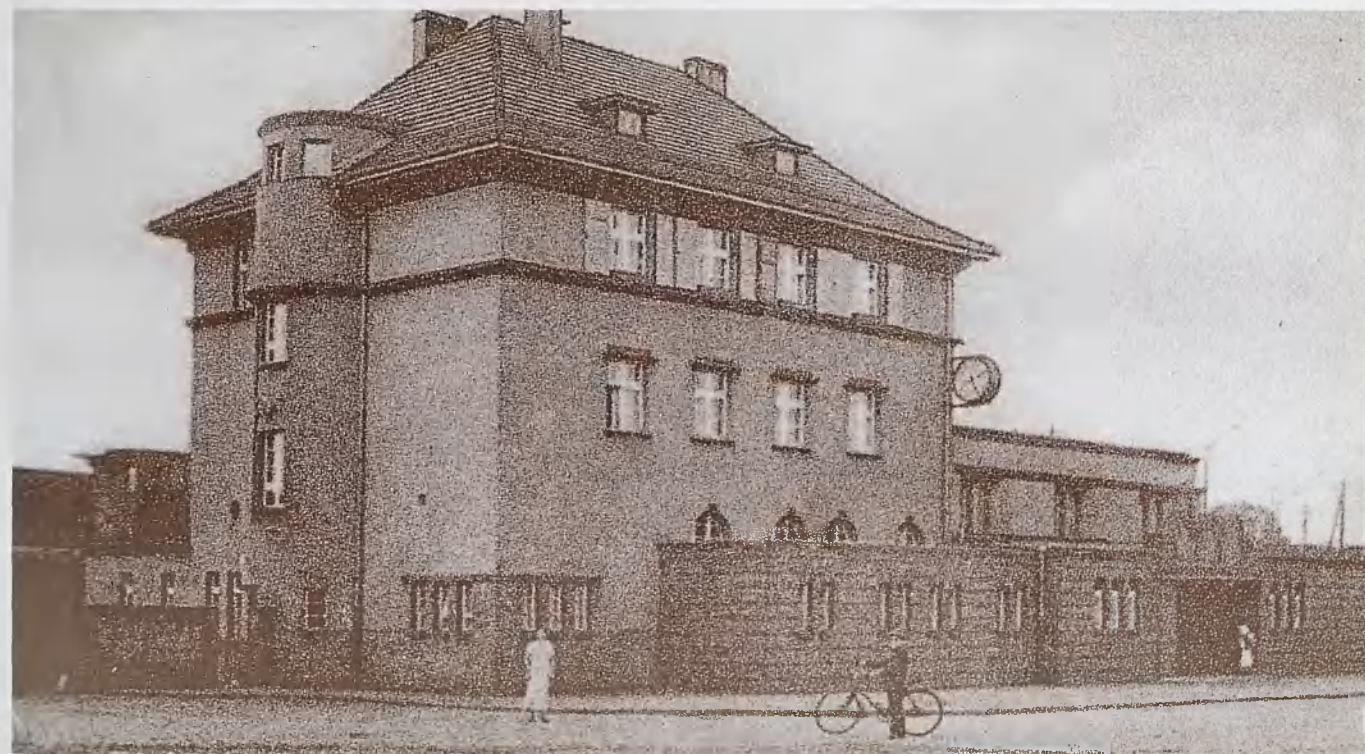

Mikulczyce • Kościół św. Teresy. Fresk w prezbiterium wykonany przez prof. Gebharda Fugel z Monachium. (przed 1936)

Mikultschütz • Freskogemälde von prof. Gebhard Fugel – München über dem Hochaltar der St. Theresienkirche. (vor 1936)

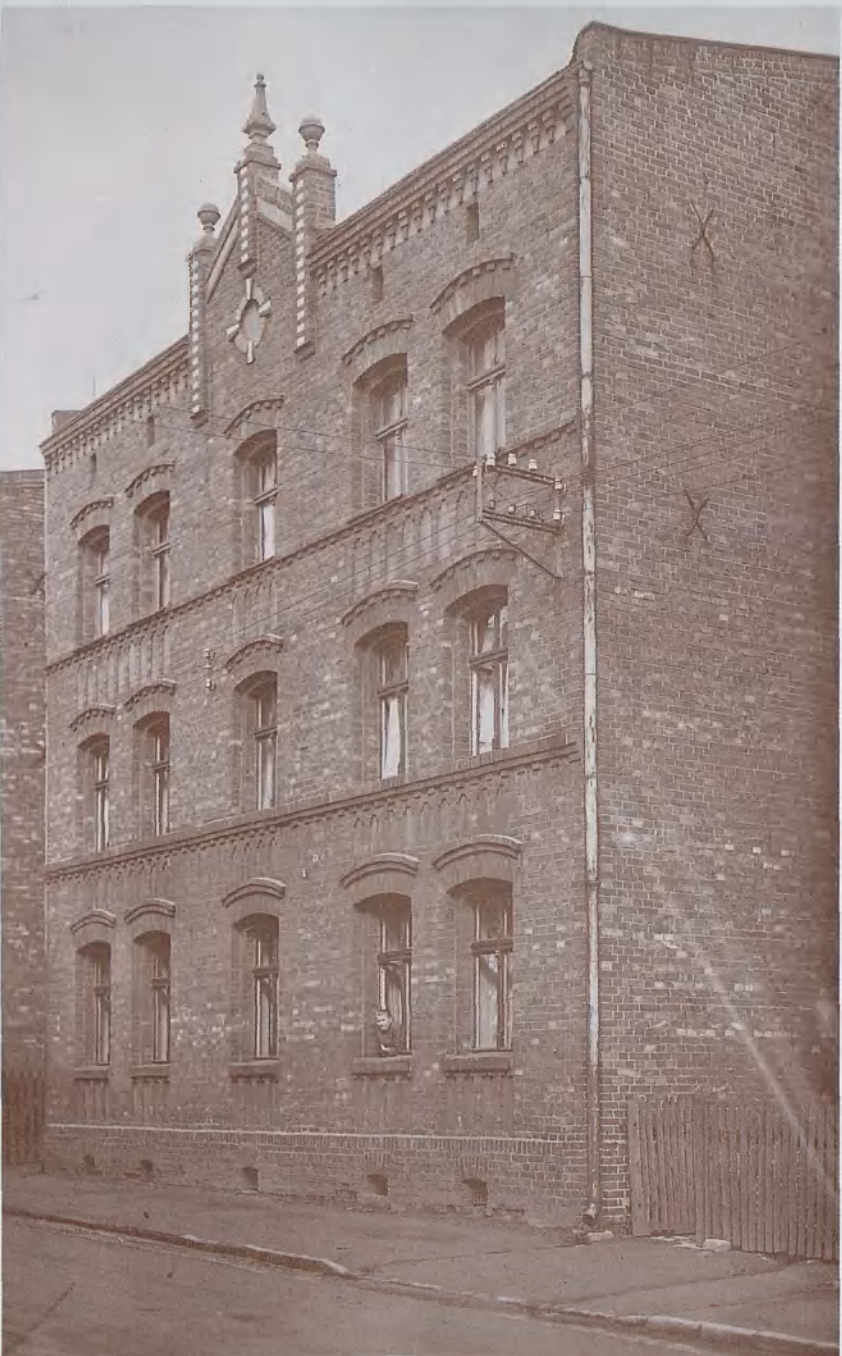

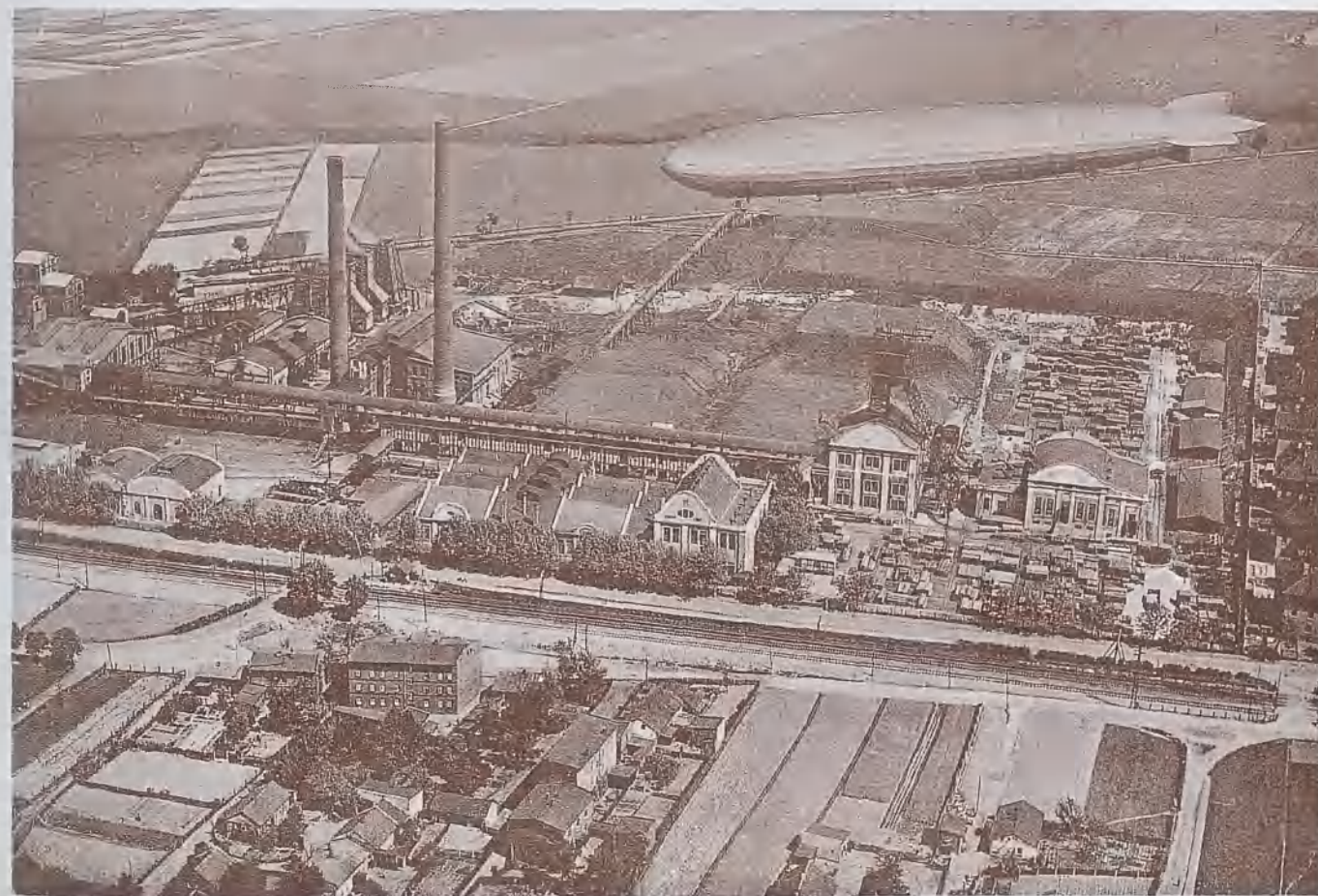

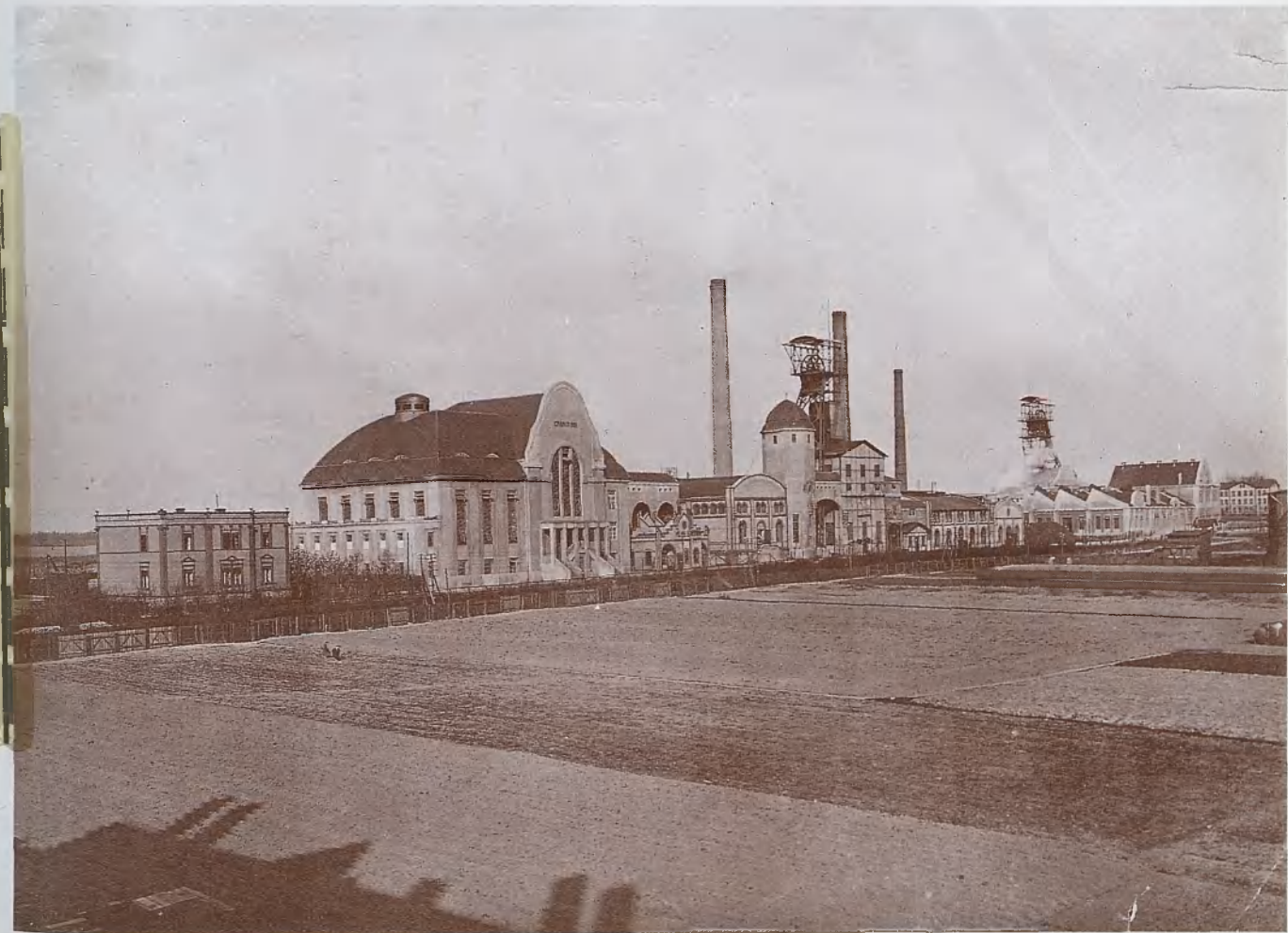

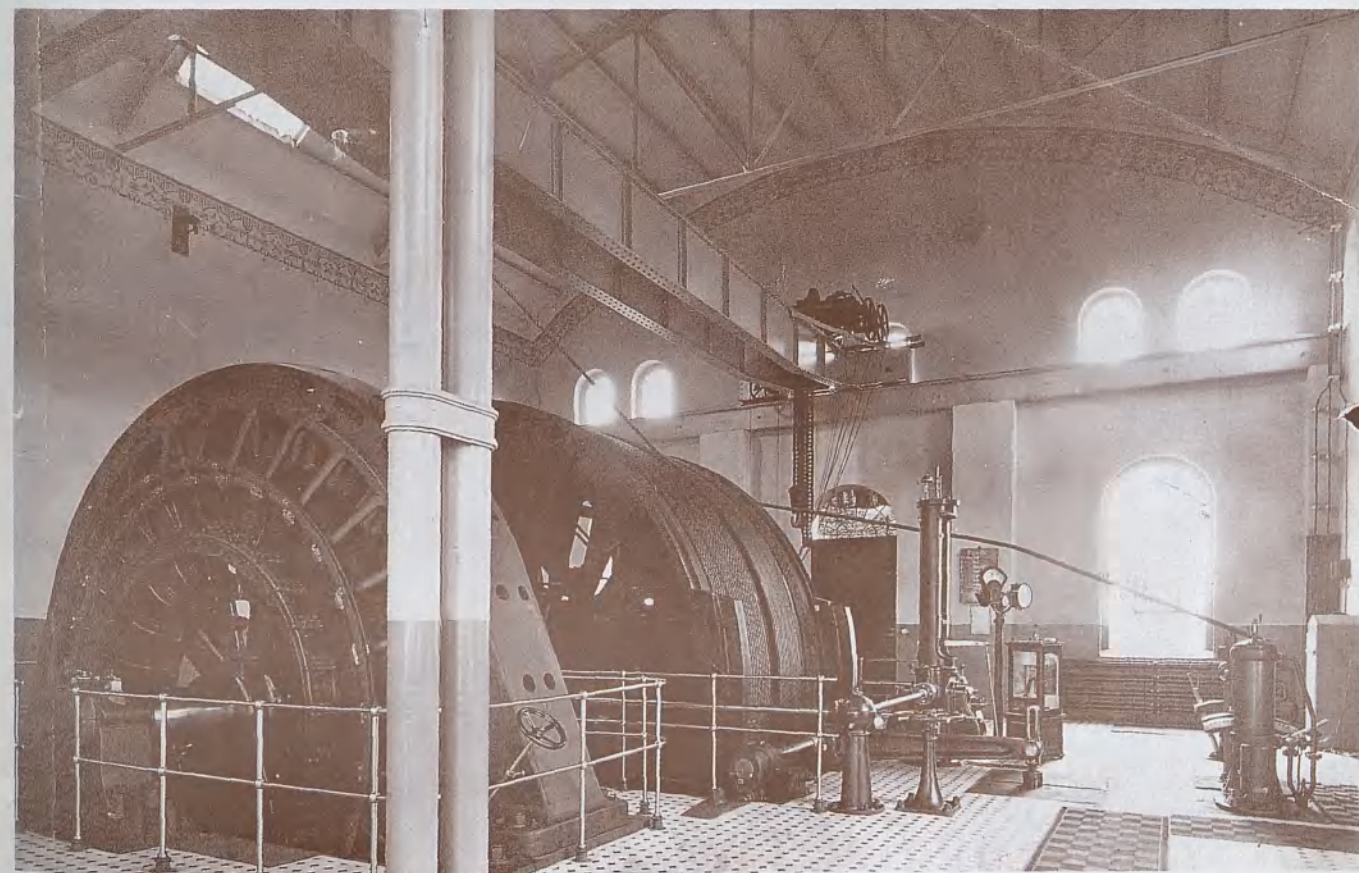

- Rokitnica • Panorama. Na pierwszym planie dawna kolonia Ballestrema
• Dom Studenta nr 2 Śląskiej Akademii Medycznej i Przedszkole nr 15.
- Rokitnitz • Panorama
• Erholungsheim.

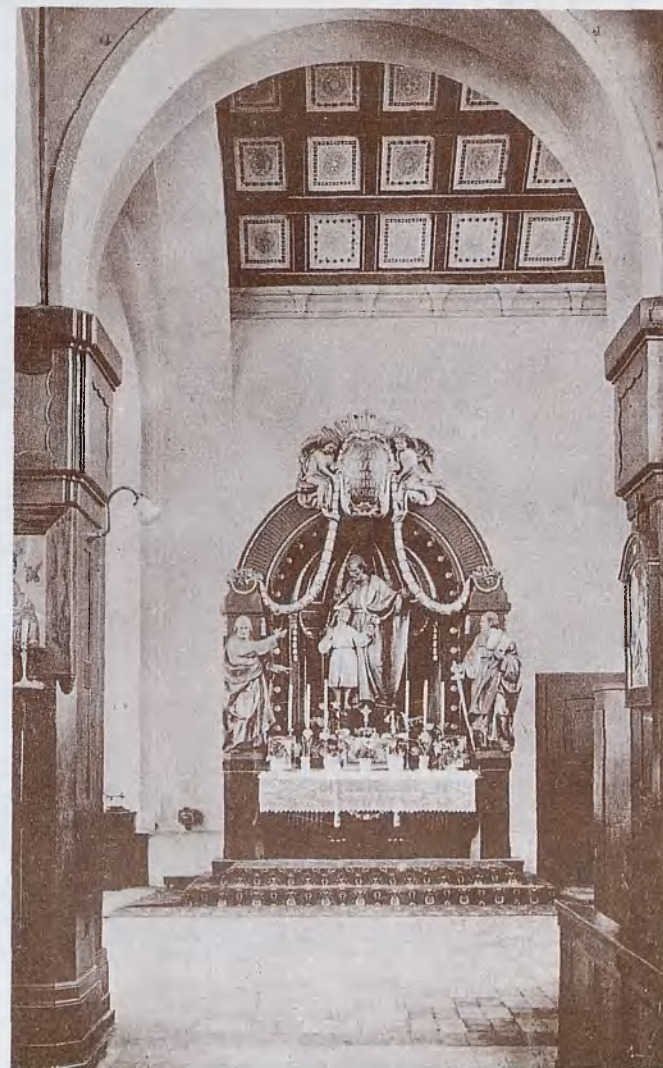
Totalansicht von Rokittnitz, O.-S.

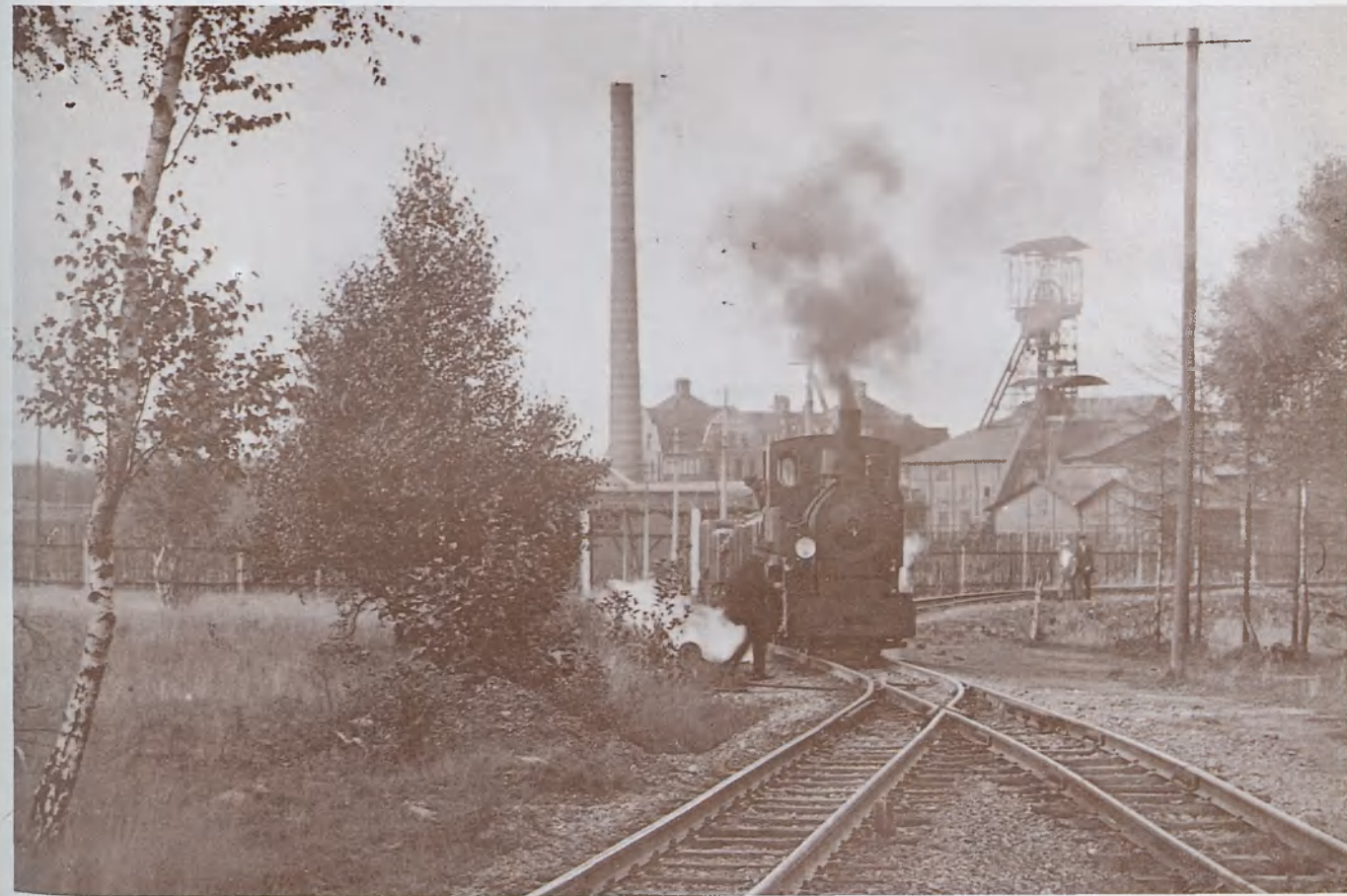

- Rokitnica • Zabudowania dworskie (~ 1925)
• Nieistniejąca restauracja przy zbiegu ulic Krakowskiej-Jordana (~ 1925)
- Rokitnitz • Dominium (~ 1925)
• Gasthaus. (~ 1925)

ul. Dworcowa 5
41-800 Zabrze
☎ 71-25-42

Serdecznie zapraszamy !

Życzymy miłego pobytu
w naszej kawiarni

Polecamy
Ciasta i desery
własnej produkcji

**Powszechna Kasa Oszczędności
Bank Państwowy
I Oddział w Zabrzu**

41-800 Zabrze, ul. Dworcowa 4,
tel. 71-00-21 do 23 fax 71-29-17
41-800 Zabrze, Plac Warszawski 10,
tel. 71-32-73 do 75 fax 71-54-72
41-800 Zabrze, ul. 3-go Maja 33,
tel. 71-42-52 – I Ekspozytura
41-800 Zabrze, ul. Ciołkowskiego 34,
tel. 75-36-50 – II Ekspozytura

Szanowni Państwo!

Powszechna Kasa Oszczędności świadczy klientom
następujące usługi bankowe:

- obrót oszczędnościowy
- obsługę rachunków bankowych
- lokaty terminowe na korzystnych warunkach
- udzielanie kredytów jednostkom gospodarki
uspołecznionej i osobom fizycznym
- doradztwo finansowe i księgowe

Zapewniamy szybką i fachową obsługę.

**Powszechna
Spółdzielnia Spożywców
w Zabrzu**

41-800 Zabrze ul. Wandy 7
tel. 71-28-84 – telex 036483 – telefax 71-26-38

Zaprasza do swoich hurtowni:

Hurt Spożywczy

41-800 Zabrze, ul. Przemysłowa 8
tel. 71-64-49, 71-64-40 Telex 036683

oferuje po konkurencyjnych cenach:

- szeroki asortyment towarów spożywczych krajowych i zagranicznych m.in. artykuły masowe, przetwory i konserwy, słodczyce, używki, soki i napoje.

Mini-Hurt

41-800 Zabrze, ul. Wandy 7
tel. 71-56-21 w. 214, 71-11-26

oferuje artykuły spożywcze, m.in.:

- przetwory, koncentraty, soki, słodczyce i pieczywo cukiernicze, drób, jaja, majonezy, musztardy.

**Hurtownia Artykułów Przemysłowych
i WYROBÓW ALKOHOLOWYCH**

41-800 Zabrze-Biskupice, ul. Ziemska 1
tel. 71-11-29, 71-15-73, 71-34-79 Telex 036486

poleca:

- pełny asortyment artykułów gospodarstwa domowego i utrzymania czystości, tapety, pędzle, szczotki, wyroby ze szkła, duralexu, porcelany
- wyroby alkoholowe, wino, piwo.

Nowo otwarty Pawilon Handlowy "ABC" Zabrze, ul. Hagera 5
zaprasza na zakupy codziennie w godz. 8.00 do 19.00. Łatwy
dojazd, parking dla zmotoryzowanych.

Duży wybór towarów – niskie ceny

Przy zakupie towarów w opakowaniach zbiorczych udzielamy
dodatkowej bonifikaty.

Okręgowe Przedsiębiorstwo Przemysłu Zbożowo-Młynarskiego "PZZ"

w Zabrzu

41-801 Zabrze, ul. Wolności 276

Tel. 71-20-71 • Telex 036476 • Fax 71-36-54

Zaprasza

Na zakupy hurtowe i detaliczne przetworów zbożowych workowanych i w opakowaniach jednostkowych do swoich zakładów produkcyjnych na terenie wojew. katowickiego zlokalizowanych w Będzinie, Gliwicach, Miłkowie, Pszczynie, Raciborzu, Tarnowskich Górach, Wodzisławiu Śl. Tychach, Zabrzu i Żorach.

Produkujemy i oferujemy do sprzedaży w tych zakładach:

- Mąki żytnie produkcyjne,
- Mąki pszenne produkcyjne i rynkowe w pełnym asortymencie
- Kasze: manna i jęczmienne – mazurska i pęczak kujawski
- Otręby żytnie, pszenne i jęczmienne

Na terenie Zabrza zapraszamy do zakładów produkcyjnych i oferujących do sprzedaży:

Młyn Zabrze

ul. Wolności 317

telef. 71-06-75, 71-06-44

- mąki pszenne produkcyjne,
- rynkowe, w tym paczkowane
- kaszę mannę
- otręby pszenne

Młyn Zabrze-Biskupice

ul. Bytomska 1

telef. 71-35-83

- mąki pszenne produkcyjne
- otręby pszenne

Prowadzimy skup żyta, pszenicy i jęczmienia

Stałym odbiorcom przetworów stwarzamy dogodnie warunki płatności i udzielamy bonifikaty.

Szczegółowych informacji udziela:

Dział Produkcyjno-Handlowy, tel. 71-03-22

Zapraszamy na zakupy

ZABRZAŃSKA FABRYKA MASZYN GÓRNICZYCH "POWEN"

Przedsiębiorstwo Państwowe
ul. Wolności 318, 41 - 800 Zabrze
tel 714031/38 tlx 036482 fax 711670
PBK II 0/ ZABRZE 372615-521 • PKP Zabrze - bocznicą wł.

Produktionsprogramm:

- Kreiselpumpen
- Eintauchkreiselpumpen
- Speisungsagregaten für mechanisierter Strebausbauen
- elektrische und pneumatische Luttenlüfter
- radiale und axiale Lüfter für Hauptwetterführung
- Drahtsiebe, Bogensiebe, Siebe für Zentrifugen

In der Herstellung dieser Einrichtungen haben wir grosse Erfahrungen. Wir verfügen über hochqualifizierte Ingenieure und Techniker, deren Aufgabe es ist, die neusten Lösungen in Bereich der Konstruktion und Technologie zu erarbeiten und die Fertigung einzuführen.

Unsere Erzeugnisse sind sogleich in Polen, wie auch am Internationalen Markt bekannt und geschätzt.

Produkuje:

- pompy wirowe
- pompy wirowe zatapialne
- agregaty zasilające do hydraulicznych obudów górniczych
- wentylatory lutnicze
- wentylatory promieniowe i osiowe do głównego przewietrzania kopalń
- sita

Zdobyliśmy duże doświadczenie w produkcji urządzeń dla górnictwa i innych działów gospodarki.

Dysponujemy wyspecjalizowaną kadrą inżynierską - techniczną i kadrą dobrych fachowców w produkcji.

Nasze wyroby są znane i cenione w kraju oraz na rynkach zagranicznych.

Egz. archiwaln.

QALPDA T
Biblioteka Śląska w Katowicach

Id: 0030000026826

I 804741

SL

